

dipam

DİPLOMATİK İLİŞKİLER ve POLİTİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
CENTER for DIPLOMATIC AFFAIRS and POLITICAL STUDIES

PERSPEKTİF

Çisem GENÇOĞLU

MAYIS 2024 | Sayı: 28

RUSYA – UKRAYNA KRİZİ VE TÜRK DEVLETLERİ TEŞKİLATI ÜYELERİNİN BÖLGESEL ROLÜ

1991 yılında Sovyetler Birliği'nin dağılması uluslararası arenada tek kutuplu bir düzenin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Rusya, Sovyetler Birliği'nin yıkılmasıyla birlikte eski Sovyet coğrafyasındaki egemenliğini kaybetmiş olsa da bölgedeki etkisini sürdürme amacıyla çeşitli stratejiler geliştirmiştir. Bu stratejiler arasında, bölgedeki siyasi ve ekonomik ilişkilerin yeniden düzenlenmesi, kültürel ve ideolojik etkileşimin devam ettirilmesi, askeri varlığın korunması ve bölgesel

müttefiklerle ilişkilerin güçlendirilmesi gibi unsurlar bulunmaktadır. Bu faaliyetlere ek olarak Rusya, eski Sovyet coğrafyasındaki ülkeler ile ortak tarihsel, demografik, kültürel, ekonomik ve ideolojik bağlarını kullanarak, bölgedeki nüfuzunu genişletmeye çalışmıştır. Bu kapsamda smart power unsurlarını kullanma eğilimi göstermiştir. Ekonomik yardımların sağlanması, kültürel etkinliklerin düzenlenmesi ve eğitim programları gibi araçlarla etkileyici bir diplomasi

yürütülmüştür. Bu faaliyetler, eski Sovyet coğrafyasının bağımsızlık sonrası dönemdeki politikalarını etkilemiş ve bölgesel denge üzerinde belirleyici bir rol oynamıştır.

Rusya'nın eski Sovyet coğrafyasındaki ülkelere yönelik baskıcı ve manipülatif politikaları, 2008'de Gürcistan ve 2014'te Kırım krizlerinin yaşanmasına yol açmıştır. Moskova'nın Kiev yönetiminin NATO üyeliği talebine karşı Şubat 2022'de başlattığı askeri operasyonlar, 'yakın çevre' statüsünde olan Orta Asya Türk Cumhuriyetleri'ni de etkilemiştir. Orta Asya Türk Devletleri'nin Ukrayna'nın toprak bütünlüğünü desteklemelerine rağmen, Rusya'ya doğrudan karşı gelmekten kaçındıkları gözlemlenmiştir. Hem Özbekistan'da hem de Kırgızistan'da Ukrayna'nın toprak bütünlüğünü destekleyen Dışişleri Bakanlarının görevden alınması buna bir örnek teşkil etmektedir.

Bu çalışmada, Rusya – Ukrayna krizinin Orta Asya'da bölgesel istikrara ve güvenliğe etkisini anlatmak amaçlanmıştır. Enerji kaynakları, ticaret ilişkileri ve ekonomik bağlantılar açısından, söz konusu çatışmanın bölgesel ve küresel ekonomiye etkileri değerlendirilecektir.

Son bölümde ise bulgular değerlendirilerek Rusya – Ukrayna savaşında Türk Devletleri Teşkilatı (TDT)'nin ve üyelerinin bölgesel rolü incelenerek analiz edilecektir.

Rusya-Ukrayna Savaşı'nın Orta Asya'da Bölgesel İstikrara ve Güvenliğe Etkisi

Orta Asya ülkelerinin ticaret yollarının Rusya üzerinden geçmesi, Rusya'ya yönelik yaptırımların TDT ülkelerinin de etkilenmesine sebep olmuştur. Örneğin Kazakistan'ın petrol ihracatının büyük bir kısmı Rus limanları aracılığıyla gerçekleşmektedir. Bu durum, Rusya'ya yönelik yaptırımların Kazakistan'ı da etkileyebileceği endişesini beraberinde getirmektedir.

Kazakistan'da 2022'nin başlarında yaşanan enerji fiyatlarına yapılan zamların ardından sokak gösterilerinin patlak vermesi, Kazakistan Cumhurbaşkanı Tokayev'in Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü'nden (KGAÖ) yardım talep etmesiyle sonuçlanmıştır. Bu olaylar, Kazakistan'daki iç siyasi ve ekonomik istikrarsızlığın yanı sıra bölgesel güçlerin etkileşimini de göstermektedir. Kazakistan'daki Rus nüfusunun artmasının, ülkenin iç dengesini ve etnik yapısını etkileyeceği düşünülmektedir. Bunun sebebi Rusya'nın, Kazakistan'daki nüfusu, potansiyel bir müdahale aracı olarak kullanma olasılığını ortaya çıkartmasıdır. Bu durum Kazakistan'ın ulusal güvenliği ve egemenliği açısından stratejik bir öneme sahiptir. Bu bağlamda, Kazakistan'ın Rusya ile ilişkilerini dengede tutma çabaları, bölgesel istikrar ve güvenlik açısından kritik bir öneme sahiptir.¹

Kazakistan Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Aybek Smadiyarov, uluslararası hukuk ve Birleşmiş Milletlerin ilkeleri çerçevesinde devletlerin toprak bütünlüğünü, egemenlik eşitliğini ve barış içinde yaşamalarından yana olduğunu vurgulayarak Rusya-

¹Bahar Özsoy. "Rusya-Ukrayna Savaşı ve Türk Devletleri Teşkilatı Ülkeleri", *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi* 22, sy. 2 (Aralık 2022)

Ukrayna savaşına müdahale edilmeyeceğini vurgulamıştır.²

Kırgızistan Cumhurbaşkanı Sadır Caparov, ABD ve diğer ülkelere işlerine müdahale etmemeleri ve ülkede yaşanan süreçleri objektif olarak değerlendirmeleri çağrısında bulunmuştur. Bu kapsamda Rusya'nın tarafında bir tutum sergilemiştir. Bunun sonucunda ABD, Kırgızistan'a ambargo uygulamıştır.³

TDT üyesi olan Türkiye, Rusya-Ukrayna savaşında diğer ülkelerden farklı bir yaklaşım sergilemektedir. Montrö Boğazlar Sözleşmesi'ne dayanarak Karadeniz'i savaş gemilerine kapatma kararı, Türkiye'nin bu çatışma ortamında attığı ilk önemli adım olarak öne çıkmaktadır. Bu adım, Türkiye'nin bölgedeki gerilimi azalttığını ve tarafsız bir duruş sergilediğini göstermektedir. Uluslararası yaptırımlara rağmen, Türkiye'nin Rusya ve Ukrayna ile ilişkilerini sürdürmesi ve aktif diplomasi faaliyetlerinde bulunması, çatışmayı barışçıl bir şekilde çözme isteğini ve çabalarını göstermiştir.

11 Kasım 2022 tarihinde düzenlenen Türk Devletleri Teşkilatı 9. Zirvesi'nde konuşma yapan Cumhurbaşkanı Erdoğan, ülkeler arasında fırsatlar ve riskler içeren hassas bir dönemden geçildiğini belirtmiştir. Bu süreçte, iş birliği, dayanışma ve uyumun her alanda güçlendirilmesinin öneminin arttığını vurgulamıştır.

Savaşın Orta Asya'da Ekonomik Etkileri

Bazı analistler tarafından, Orta Asya ülkelerinin ekonomik başarıları, Rusya'nın

Ukrayna işgali sonrasında yaşanan gelişmelerle ilişkilendirilmiştir. Batı yaptırımlarından kaçınmak için Rus ve Belarus vatandaşlarının paralarını ve işlerini Orta Asya'ya taşınması, bölgedeki tüketimi arttırmıştır.

Rus şirketlerinin Kazakistan ve Kırgızistan'a taşınması, coğrafi ve kültürel yakınlığın bu süreci kolaylaştırdığına işaret ederken bölge ekonomilerine de önemli katkılar sağlamıştır. Ayrıca, Rusya'dan gelen şirket ve yatırımcılar, Orta Asya pazarlarında yeni iş fırsatları yaratmış, bu da yerel işletmelerin büyümesine ve yeni iş alanları açılmasına öncülük etmiştir. Orta Asya ülkeleri, Avrasya Ekonomik Birliği çerçevesinde daha derin ekonomik entegrasyonu teşvik ederek, ticaret ve yatırım akışlarını artırmayı hedeflemektedirler. Bu durum, Rusya ile ekonomik bağlarını güçlendirirken, aynı zamanda bölgesel iş birliği ve kalkınma için de yeni kapılar açmaktadır.

Bu gelişmeler, Orta Asya'da sadece ekonomik büyümeyi değil, aynı zamanda sosyal ve kültürel entegrasyonu da hızlandırmaktadır, böylece bölgenin küresel ekonomide daha görünür ve etkin bir rol almasını sağlamaktadır.

Rusya-Ukrayna savaşı, Orta Asya'nın enerji sektörüne çeşitli zorluklar getirerek, bölge ekonomileri üzerinde derin ve uzun vadeli etkiler bırakma potansiyeline sahiptir. Savaşın başlamasıyla birlikte, enerji nakil yollarının güvenliği ve istikrarı büyük bir zorlukla karşı karşıya kalmıştır. Özellikle, Rusya üzerinden Avrupa'ya yapılan enerji transferleri, uluslararası yaptırımlar

² "Kazakistan: KGAÖ'nün Rusya ile Ukrayna arasındaki savaşa katılması gündemde değil" <https://www.trthaber.com/haber/dunya/kazakistan-kgaonun-rusya-ile-ukrayna-arasindaki-savasa-katilmasi-gundemde-degil-713229.html>

³Kazakistan ve Kırgızistan, Rus işgaline nasıl bakıyor?" <https://www.qha.com.tr/haber-arsivi/kazakistan-ve-kirgizistan-rus-isgaline-nasil-bakiyor-438402>

nedeniyle tehdit altında kalmıştır. Bu durum, Orta Asya ülkelerinin enerji ihracatını doğrudan etkileyerek, gelirlerinde dalgalanmalar yaratmaktadır.

Enerji piyasalarındaki bu dalgalanmalar, global enerji fiyatlarını da önemli ölçüde etkilemiştir. Fiyatların yükselmesi, kısa vadede bazı ekonomik avantajlar sağlasa da uzun vadede alıcı ülkelerin alternatif enerji kaynakları arayışını hızlandırabilir. Bu, Orta Asya'nın enerji sektörü için ciddi bir pazar kaybı riskini beraberinde getirir.

Ayrıca, bu enerji sektöründeki belirsizlikler, bölge ekonomilerinin genel yapısını da olumsuz yönde etkilemektedir. Enerji gelirlerindeki dalgalanmalar, kamu harcamalarını ve stratejik yatırımları kısıtlamakta, bu da ekonomik büyüme ve kalkınma üzerinde baskı oluşturmaktadır.

Özetle, Rusya-Ukrayna savaşı nedeniyle ortaya çıkan enerji sektöründeki aksamalar, Orta Asya için hem fırsatlar hem de riskler barındırmaktadır. Fiyat dalgalanmaları ve Avrupa'nın Rusya'dan enerji alımını azaltma çabaları, Orta Asya ülkeleri için yeni pazarlar arama fırsatı yaratmıştır. Örneğin Türkmenistan ve Kazakistan, Avrupa'ya alternatif gaz tedarikçisi olarak konumunu güçlendirmiştir. Bu konum, ekonomilerini güçlendirerek enerji ihracatının artmasına sebep olmuştur.

Bir diğer fırsat olarak, global enerji piyasalarındaki belirsizlikler, Orta Asya ülkelerini yenilenebilir enerji kaynaklarına yatırım yapmaya teşvik etmiştir. Güneş ve rüzgar enerjisi gibi yenilenebilir kaynaklara yapılan yatırımlar, enerji üretimini çeşitlendirmiştir. Bu durum enerji güvenliğini arttırmıştır. Bu kapsamda TDT'nin yeşil enerji alanında geliştirdiği çeşitli ortak politikaları vardır.

İstanbul'da düzenlenen 8. TDT Zirvesi'nde üye devletler, yeşil ve yenilenebilir enerji ve çevre olmak üzere, karşılıklı ilgi alanlarına giren tüm temel konularda verimli iş birliğinin daha da güçlendirilmesi gerektiğini ifade ederek, yenilenebilir enerji kaynaklarının önemine vurgu yapmışlardır.

30 Mart 2023 tarihinde Macaristan'ın başkenti Budapeşte'de gerçekleştirilen TDT Enerjiden Sorumlu Bakanlar 3. Toplantısında enerjinin küresel gündemde artan önemine dikkat çekilmiştir. Türk Devletleri arasında enerji iş birliğinin daha da geliştirilmesine yönelik taahhütlerini dile getirmişlerdir. Bu kapsamda 2023-2027 Enerji İş Birliği Programının önemine vurgu yapılmıştır.

Dezavantajlarına örnek olarak, Avrupa ülkelerinin enerji ithalatını çeşitlendirme ve yenilenebilir kaynaklara geçiş yapma eğiliminde olması verilebilir. Çünkü bu durum Orta Asya'nın geleneksel pazar rolünü kaybetmesine neden olabilir.

Enerji rotaları ve kaynakları üzerindeki kontrol mücadeleleri, Rusya – Ukrayna savaşından dolayı yaşanan enerji transit güzergahındaki anlaşmazlıklar, bölgesel ve küresel düzeyde anlaşmazlıklara yol açabilir. Bu doğrultuda TDT üye devletlerinin denge politikası izlemesi gerekmektedir.

Sonuç

Rusya-Ukrayna savaşının Orta Asya'nın enerji sektörü üzerinde yarattığı fırsatlar ve riskler, bölge ülkelerinin gelecek stratejilerini şekillendirmede kritik bir role sahiptir. Enerji fiyatlarının yükselmesi ve uluslararası yaptırımların etkisi, Orta Asya'nın Avrupa'ya alternatif enerji tedarikçisi olarak konumunu güçlendirme

fırsatını beraberinde getirmiştir. Özellikle Türkmenistan ve Kazakistan gibi ülkeler, bu durumu kendi lehlerine çevirerek ekonomik büyümelerini destekleyebilir.

Bunun yanında, enerji piyasalarındaki belirsizlikler, Orta Asya ülkelerini yenilenebilir enerji yatırımlarına yönlendirmekte ve böylece enerji üretimini çeşitlendirerek uzun vadeli sürdürülebilirlik sağlamaktadır. Bu süreç, bölgesel iş birliğini ve kalkınmayı teşvik ederek, Orta Asya'nın global ekonomide daha aktif bir rol almasına olanak tanımaktadır. Ancak bu fırsatların yanı sıra, Rusya'nın enerji pazarlarında yaşanan dalgalanmalar, Orta Asya'nın geleneksel enerji ihraç pazarlarını kaybetme riskini de artırmaktadır. Avrupa'nın enerji çeşitlendirme çabaları ve yenilenebilir kaynaklara geçiş süreci, bölgenin enerji sektörü için yeni zorluklar oluşturabilir. Ayrıca, enerji yolları üzerindeki kontrol mücadeleleri ve politik gerilimler, bölgesel güvenliği tehdit edebilir ve istikrarı bozabilir.

Sonuç olarak, Orta Asya'nın enerji sektöründeki aksamalar, sadece ekonomik değil, aynı zamanda stratejik ve politik açılardan da değerlendirilmelidir. Bölge ülkeleri, bu yeni gerçeklikte dengeli bir politika izleyerek hem fırsatlardan yararlanmalı hem de riskleri minimize etmeye çalışmalıdır. Bu dönemde, iş birliği, dayanışma ve uyumun güçlendirilmesi, bölgenin karşılaştığı zorluklarla başa çıkabilmesi için daha da önemli hale gelmektedir.

Kaynakça

Bahar Özsoy. "Rusya-Ukrayna Savaşı ve Türk Devletleri Teşkilatı Ülkeleri", *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi* 22, sy. 2 (Aralık 2022): 549-576

"İşgalci Rusya, Özbekistan vatandaşlarını zorla cepheye sürüyor!"

<https://www.gha.com.tr/amp/ukrayna/isgalci-rusya-ozbekistan-vatandaslarini-zorla-cepheye-suruyor-475631>

"Orta Asya ekonomileri Rusya sayesinde nasıl büyüyor?"

<https://tr.euronews.com/business/2023/10/04/orta-asya-ekonomileri-rusya-sayesinde-nasil-buyuyor>

"Özbekistan'dan Rafale savaş uçağı hamlesi"

<https://www.defenceturk.net/ozbekistandan-rafale-savas-ucagi-hamlesi>

"Kazakistan: KGAÖ'nün Rusya ile Ukrayna arasındaki savaşa katılması gündemde değil"

<https://www.trthaber.com/haber/dunya/kazakistan-kgao-nun-rusya-ile-ukrayna-arasindaki-savasa-katilmasi-gundemde-degil-713229.html>

"Kazakistan ve Kırgızistan, Rus işgaline nasıl bakıyor?"

<https://www.gha.com.tr/haber-arsivi/kazakistan-ve-kirgizistan-rus-iskaline-nasil-bakiyor-438402>

Türk Devletleri Teşkilatı Sekizinci Zirvesi İstanbul'da düzenlendi"

https://turkicstates.org/tr/haberler/turk-devletleri-teskilati-sekizinci-zirvesi-istanbulda-duzenlendi_2394

DİPLOMATİK İLİŞKİLER ve POLİTİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
CENTER for DIPLOMATIC AFFAIRS and POLITICAL STUDIES

+90 216 310 30 40 info@dipam.org

+90 216 310 30 50 www.dipam.org

Merdivenköy Mah. Nur Sok. Business İstanbul
A Blok Kat:12 No:115, Kadıköy/İstanbul

YAZAR HAKKINDA

Çisem Gençoğlu, 2020 yılında Haliç Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden mezun oldu. İstanbul Ticaret Üniversitesi'nde yüksek lisans programına "Orta Asya'da Doğu ve Batı Karşılılaşması: Güç Analizi" başlıklı teziyle devam etmektedir. Temel araştırma alanları arasında Orta Asya, Enerji Politikaları ve Güvenlik bulunan Gençoğlu, DİPAM'da Orta Asya üzerine staj yapmaktadır.